

Wyrok z dnia 5 listopada 2009 r.

II UK 108/09

Okres wykonywania za granicą pracy w szczególnych warunkach u pracodawcy zagranicznego podlega wliczeniu do okresu takiej pracy wymaganego przez § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), jeżeli został uznany za okres składkowy z mocy art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 5 listopada 2009 r. sprawy z wniosku Wojciecha M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 października 2008 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 23 października 2008 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w G. od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku z siedzibą w Gdyni z dnia 13 listopada 2007 r., którym zmieniono decyzję organu rentowego z dnia 25 lipca 2007 r. w ten sposób, że przyznano Wojciechowi M. prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach począwszy od dnia 28 maja 2007 r.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne. Wnioskodawca (urodzony 28 maja 1947 r.) i legitymujący się wymaganym 25-letnim okre-

sem zatrudnienia oraz uwzględnionym przez organ rentowy okresem pracy w szczególnych warunkach w łącznym rozmiarze 13 lat, 6 miesięcy i 24 dni, w okresach od 6 maja 1983 r. do 22 lutego 1984 r. i od 27 maja 1984 r. do 12 kwietnia 1985 r. był zatrudniony za pośrednictwem Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego „P.” w W. na statkach obcych bander na stanowisku starszego mechanika. Zatrudnienie to odpowiada pracy wymienionej w Dziale VIII, poz. 1, pkt 4 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., zwanego dalej rozporządzeniem), uznającym za pracę w szczególnych warunkach uprawniającą do emerytury w niższym wieku emerytalnym pracę na statkach morskich w żegludze międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym pracowników wpisanych na listę członków załogi tych statków. Okoliczności te zostały potwierdzone wystawionymi przez PHZ „P.” świadectwami pracy oraz pracy w warunkach szczególnych. Powyższe sporne okresy zostały przez organ rentowy zaliczone do ogólnego stażu pracy wnioskodawcy jako okresy składowe, nie zostały natomiast uwzględnione do pracy w warunkach szczególnych z uwagi na nieopłacenie składek na ubezpieczenie społeczne.

Sąd Apelacyjny wskazał, że podstawę prawną umów zawartych przez wnioskodawcę z PHZ „P.” stanowiły przepisy uchwały Nr 113 Rady Ministrów dnia 4 czerwca 1976 r. w sprawie zasad kierowania specjalistów do pracy za granicą w ramach współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej. Z przepisów uchwały wynikało, że po pierwsze - specjalistę zgłoszonego przez zainteresowanego ministra kieruje do pracy za granicą, za jego zgodą, przedstawicielstwo handlu zagranicznego wyznaczone przez Ministra Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej, zwane dalej przedsiębiorstwem, na podstawie kontraktu zawartego przez specjalistę z kontrahentem zagranicznym oraz umowy zawartej z przedsiębiorstwem (§ 6 ust. 1) oraz po drugie - w odniesieniu do spornych okresów zatrudnienia za granicą u pracodawcy zagranicznego brak było obowiązku odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne. Uchwała Nr 113 utraciła moc z dniem 1 stycznia 1985 r., to jest z datą wejścia w życie uchwały Nr 123 Rady Ministrów z dnia 3 września 1984 r. w sprawie zasad podejmowania pracy przez obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych (M.P. Nr 23, poz. 157 ze zm.). Ten akt prawny łącznie z zarządzeniem Ministra Finansów z dnia 27 grudnia 1984 r. w sprawie zasad ustalania wysokości i trybu przekazywania przez osobę kierowaną do pracy za granicą wpłat w walucie

obcej na rzecz jednostki kierującej oraz sposobu wykorzystania tych wpłat (M.P. Nr 30, poz. 208 ze zm.), ustanawiał obowiązek uiszczania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu zatrudnienia obywateli polskich skierowanych do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych, ale tylko w odniesieniu do umów zawartych po wejściu uchwały w życie (§ 5 ust. 1 wymienionego zarządzenia Ministra Finansów z dnia 27 grudnia 1984 r.). Skoro zatem wnioskodawca był specjalistą kierowanym za granicę w ramach współpracy gospodarczej na podstawie przepisów uchwały Nr 113 Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1976 r., to jego status prawny odpowiadał treści art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 Nr 153, poz. 1227 ze zm., zwanej dalej ustawą o emeryturach i rentach lub ustawą), a nie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d tej ustawy. Na takiej też podstawie sporne okresy zostały przez organ rentowy uznane za okresy składkowe i zaliczone do ogólnego stażu pracy wnioskodawcy. Brak jest więc przesłanek do odmowy ich uwzględnienia do okresu pracy w szczególnych warunkach w sytuacji, gdy przepisy rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. nie zawierają wymogu, aby praca w szczególnych warunkach była wykonywana na terytorium Polski, a prace wymienione w § 4 rozporządzenia są pracami w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach bez względu na formę organizacyjno-prawną i status własnościowy pracodawcy.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d tej ustawy oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że „do stażu pracy w szczególnych warunkach zaliczony został okres wykonywania pracy za granicą, za który nie istniał obowiązek odprowadzenia składki na ubezpieczenie społeczne”.

Wskazując na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie w całości także poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie odwołania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że w świetle obowiązujących przepisów w zakresie nabycia uprawnień do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach wykonywanej u pracodawców zagranicznych, nadal przesłanką zaliczenia takiego okresu zatrudnienia do stażu pracy w szczególnych

warunkach pozostaje fakt opłacenia składki na ubezpieczenie społeczne, niezależnie od uznania go za okres składkowy na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy o emeryturach i rentach. W ocenie skarżącego, przyjmując argumentację odmienną, Sąd drugiej instancji dokonał błędnej wykładni art. 32 w związku z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d tej ustawy oraz § 4 rozporządzenia. Stanowisko zaprezentowane przez Sąd drugiej instancji pozostaje bowiem w sprzeczności z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 marca 2003 r., II UK 196/02, w którym stwierdzono, że do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego przez § 4 rozporządzenia, wliczać należy te okresy pracy za granicą u zagranicznych pracodawców, które zostały uznane za okresy składkowe w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 1 lub art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy o emeryturach i rentach. Oznacza to, że „priorytetem przyjętym dotychczas w omawianym zakresie wydaje się być fakt odprowadzenia składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu zatrudnienia za granicą”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest nieusprawiedliwiona. Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2-3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1. W myśl ust. 2 powołanego artykułu, dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i otoczenia. Natomiast stosownie do art. 32 ust. 4, wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Za dotychczasowe przepisy należy uważać przepisy rozporządzenia, ale wyłącznie w zakresie regulowanym przez ustawę o emeryturach i rentach, a więc wieku emerytalnego, rodzaju prac lub stanowisk oraz warunków, na jakich osobom wykonującym prace określone w art. 32 ust. 2 i 3 tej ustawy przysługuje prawo do emerytury (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNAPIUS 2002 nr 10, poz. 243 oraz uzasadnienie wy-

roku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03, OTK-A 2004 nr 6, poz. 57). Według § 4 ust. 1 rozporządzenia, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn oraz ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Za wymagany okres zatrudnienia (po zmodyfikowaniu definicji tego pojęcia ustawą z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm., powoływaną dalej jako ustawa rewaloryzacyjna) uważa się okresy składkowe oraz podlegające uwzględnieniu okresy nieskładkowe i okresy uzupełniające wynoszące 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn (§ 3 rozporządzenia), natomiast za okresy pracy uzasadniające prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu - okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy (§ 2 ust. 1 rozporządzenia).

Skarżący nie kwestionuje, że wnioskodawca spełnia wszystkie wymienione wyżej warunki, oraz że okresy jego zatrudnienia za granicą od 6 maja 1983 r. do 30 kwietnia 1984 r. oraz od 27 maja 1984 r. do 12 kwietnia 1985 r. - wykonywanego na podstawie skierowania w ramach współpracy międzynarodowej i objętego przepisami uchwały Nr 113 Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1976 r. w sprawie zasad kierowania specjalistów do pracy za granicą w ramach współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej (niepublikowanej) - uważane są za okresy składkowe w myśl art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy o emeryturach i rentach jako okresy zatrudnienia przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r., za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Skarżący prezentuje natomiast stanowisko, że „sam charakter pracy nie może jeszcze przesądzać o uznaniu danego okresu do stażu pracy w warunkach szczególnych z punktu widzenia prawa do świadczenia emerytalnego”, gdyż „priorytetem przyjętym dotychczas w omawianym zakresie wydaje się być fakt odprowadzenia składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu zatrudnienia za granicą”. Swoje twierdzenia skarżący wywodzi z tezy wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2003 r., II UK 196/02 (OSNP 2004 nr 8, poz. 144), zgodnie z którą do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego w § 4 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. wlicza się okresy wykonywania za granicą u zagranicznych pracodaw-

ców prac wymienionych w wykazach stanowiących załącznik do tego rozporządzenia, jeżeli są one uznane za okresy składkowe w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 1 lub art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy o emeryturach i rentach. Skarżący pomija jednak istotną okoliczność, że wskazany wyrok zapadł w innym stanie faktycznym i prawnym niż wynikający ze sprawy, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna. Mianowicie w sprawie, której dotyczy przytoczony wyżej wyrok wnioskodawca świadczył pracę u zagranicznego pracodawcy w okresie od 20 maja 1971 r. do 19 grudnia 1975 r., a więc przed wejściem w życie uchwały Nr 113 Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1976 r. w sprawie zasad kierowania specjalistów do pracy za granicą w ramach współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, a za okresy tego zatrudnienia zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce. Z tych oczywistych względów sporny okres zatrudnienia wnioskodawcy podlegał uznaniu jako okres składkowy na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy o emeryturach i rentach zarówno do „ogólnego” jak i „szczególnego” stażu pracy, bez potrzeby rozważania możliwości zakwalifikowania go jako okresu składkowego na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c tej ustawy. Stąd też wynikają wnioski zawarte w przytoczonej wyżej tezie wyroku Sądu Najwyższego, odnoszące się wprost do takiego okresu uznanego za składkowy, za który opłacone zostały składki na ubezpieczenie społeczne (okres ubezpieczenia w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 4 pkt 5 ustawy oraz - przed dniem 15 sierpnia 1991 r., tj. przed datą wejścia w życie ustawy rewaloryzacyjnej - art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy) i sprowadzające się w istocie do konkluzji, że okresy wykonywania za granicą prac w szczególnych warunkach u pracodawców zagranicznych innych niż wymienieni w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy nie są uwzględniane tylko wówczas, gdy przepisy art. 6 ust. 1 pkt 1 i art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d nie dają podstawy do uznania tych okresów za okresy składkowe. Z poglądu zaprezentowanego przez Sąd Najwyższy w sprawie II UK 196/02 w żadnym razie natomiast nie wynika, aby okresy zatrudnienia uznane za składkowe w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy o emeryturach i rentach nie podlegały uwzględnieniu przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach, jeżeli nie były w nich opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce z uwagi na brak takiego obowiązku.

W myśl art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach, przy ustalaniu prawa do emerytury i renty i obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy składkowe, o których mowa w art. 6, przy czym okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą, o których stanowi między innymi art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c, uwzględnia się pod

warunkiem stałego zamieszkania zainteresowanego na obecnym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (art. 9 ust. 1), natomiast nie są one uwzględniane przy ustalaniu prawa do świadczeń, jeżeli z ich tytułu jest wypłacane świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego (art. 9 ust. 3). Stosownie do art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy, za okresy składkowe uważa się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, w tym zatrudnienia po ukończeniu 15 roku życia między innymi: obywateli polskich za granicą - w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich, przy czym zgoda nie jest wymagana w stosunku do pracowników, którzy wyjechali za granicę przed dniem 9 maja 1945 r. (lit. c) oraz obywateli polskich za granicą - u innych pracodawców zagranicznych, jeżeli w okresie pracy za granicą były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce (lit. d). Przepisy te regulują zatem odmienne sytuacje faktyczne i prawne, w jakich znajdowali się pracownicy zatrudnieni za granicą u pracodawców zagranicznych przed dniem 15 listopada 1991 r. i poza sporem pozostaje okoliczność, że wnioskodawca dla potrzeb uprawnień emerytalnych posiada status pracownika, którego sytuację normuje art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy. Żaden z przepisów ustawy o emeryturach i rentach nie różnicuje możliwości uwzględniania okresu, o którym przepis ten stanowi, do stażu „ogólnego” lub „szczególnego” przy ustalaniu prawa do emerytury przewidzianej w art. 32 tej ustawy na warunkach określonych w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r., a to ostatnie ustanawia w § 2 ust. 1 wyłącznie wymaganie zaliczania do okresów pracy uzasadniających prawo do świadczeń na określonych w nim zasadach tylko takich okresów, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Oznacza to, że brak jest podstaw prawnych do niewliczania do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego przez § 4 ust. 1 rozporządzenia okresów wykonywania takiej pracy za granicą u pracodawcy zagranicznego, jeżeli okresy te zostały uznane za okresy składkowe z mocy art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy o emeryturach i rentach.

Z powyższych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

